

9. Пойда-Носик Н.Н., Грабарчук С.С. Фінансові ресурси підприємства// Фінанси України — 2003. — № 1. — С. 96—103.

10. Могилевский С.Д. Акционерные общества: Комментарий, практика, нормативные акты. — М.: Дело, 1998. — 536 с.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2012 р.

УДК 336.71

М.П. Гайванюк, асистент кафедри менеджменту банківської діяльності ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ ЄС

АННОТАЦІЯ. У статті розглянуто принципи створення ринку банківських послуг у ЄС, становлення системи нормативного регулювання за діяльністю банків, розглянуто моделі банківського регулювання і нагляду, а також роль ЄЦБ і його вплив на процеси банківського регулювання і нагляду.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: банківське регулювання, банківський нагляд, система Лафалуссі, моделі нагляду, ЄЦБ.

ABSTRACT. In the article the principles of the banking market in the EU, the establishment of regulatory framework of banks, considered a model of banking regulation and supervision, as well as the role of the ECB and its influence on the processes of banking regulation and supervision.

KEY WORDS: banking regulation, banking supervision, system Lafalussi, models of supervision, European Central Bank.

АННОТАЦІЯ. В статье рассмотрены принципы создания рынка банковских услуг в ЕС, становление системы нормативного регулирования за деятельностью банков, рассмотрены модели банковского регулирования и надзора, а также роль ЕЦБ и его влияние на процессы банковского регулирования и надзора.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: банковское регулирование, банковский надзор, система Лафалусси, модели надзора, ЕЦБ.

Формування європейської банківської системи являло собою певний процес, який був нерозривно пов'язаний із формуванням самого Європейського Союзу (ЄС). Завдання, які стояли перед ЄС, а особливо у сфері створення єдиного європейського ринку капіталу вимагали необхідності вдосконалення банківського регулювання та нагляду, наслідком чого стала уніфікація банківського законодавства країн — членів ЄС.

Створення єдиного ринку банківських послуг у ЄС стало можливим на принципах, які були встановлені первинним правом ЄС (рис. 1).

Більшість норм банківського права ЄС регулює правовідносини, що виникають у випадку нетотожності держави заснування і держави перебування банку. З метою опису обсягу цих засад у банківському праві ЄС запроваджено поняття «держави заснування»¹ («home country») і «держави перебування/надання»² («host country»).

Рис. 1. Принципи створення ринку банківських послуг у ЄС

Принцип гармонізації банківського законодавства ЄС. Така гармонізація відбувається шляхом створення директив ЄС, що регулюють банківську діяльність. Більшість директив побудовані на засаді мінімальної гармонізації, яка означає, що на рівні Євросоюзу встановлюються мінімальні базові правила, які мають стати частиною законодавства кожної з країни членів ЄС [1, с. 37—38].

Принцип єдиної банківської ліцензії заснований на доктрині взаємного визнання. Згідно даного принципу, кредитна установа,

¹ Під «державою заснування» розуміється держава, в якій кредитна установа була зареєстрована та отримала ліцензію на здійснення банківської діяльності.

² Під «державою перебування/надання» (залежно від контексту) розуміється держава, на ринку якої кредитна установа здійснює свою діяльність через власну філію або шляхом трансграничного надання послуг.

яка отримала банківську ліцензію на території однієї із держав ЄС має право здійснювати банківську діяльність на території інших держав-членів ЄС. Єдина ліцензія включає чотирнадцять видів банківських послуг, які розроблені на основі німецької моделі «універсального банку».

Принцип взаємо визнання національних систем пруденційного нагляду за банківською діяльністю. Мінімальна гармонізація законодавства, що регулює банківську діяльність є підставою взаємовизнання національних систем пруденційного банківського нагляду та встановлення взаємодовіри між компетентними національними органами банківського нагляду щодо адекватності пруденційного банківського нагляду за роботою кредитних установ у державі її заснування. Даний принцип створює рівні можливості для банків, які були засновані в країнах ЄС. Принцип взаємного визнання вимагає, щоб компетентні органи влади, в якій кредитна установа надає послуги, визнавали вимоги, які були встановлені щодо такої установи в країні її реєстрації. В ЄС чітко визначені ті види банківської діяльності, що підлягають взаємному визнанню в усьому.

Принцип здійснення нагляду державою заснування. Суть цього принципу полягає в тому, що компетентні органи банківського нагляду держави реєстрації зобов'язані здійснювати нагляд за банками, що отримали банківську ліцензію в цій країні при здійсненні кредитними установами своєї діяльності за межами держави заснування.

Банківська діяльність у ЄС регулюється міжнародним «первинним», так і національним «вторинним» правом. Таке поєднання зумовлене необхідністю задоволення потреб суб'єктів міжнародного права, держав-членів ЄС, у тіснішому економічному співробітництві для досягнення певних політичних і соціальних цілей [1, с. 21]. Вторинні джерела банківського права ЄС поділяються за формою на директиви, які є традиційною формою, регламенти та рішення.

Точкою відліку нормативного регулювання банківської діяльності ЄС прийнято вважати Директиву 73/183/ЄЕС від 28 червня 1973 р. «Про відміну обмежень на свободу організації і свободу надання послуг по відношенню до власних операцій банків інших фінансових інститутів» [2].

З 2000 року основним регулюючим правовим актом у сфері банківського регулювання та нагляду стала Директива

2000/12/ЄС від 20.03.2000 р. «Про створення та діяльність кредитних установ» або Консолідована директива, яка була прийнята в якості консолідованого документа, який акумулює директиви минулих років. Дана директива забезпечує регулювання на загальному рівні основних вимог до процесів створення та діяльності банківських установ. Дані вимоги деталізуються на рівні законодавства країн — членів ЄС.

У 2006 році до Консолідованої банківської директиви були внесені зміни, а з червня 2006 року директива мала назву: Директива Європейського парламенту і Союзу 2006/48/ЄС від 14.06.06 р. «Про створення та діяльність кредитних установ». До основних змін, які були внесені до Директиви, необхідно віднести: встановлення загальних норм пруденційного нагляду за фінансовими конгломератами; забезпечення умов для справедливої конкуренції і юридичної безпеки таких фінансових інститутів. Крім того, було значно деталізовано та змінено багато інших вимог щодо нагляду, які були обумовлені розвитком системи банківського нагляду в ЄС, а також міжнародних норм і впливом «м'якого права»¹, включно із розробками Базельського комітету.

Важливим етапом у становленні системи нормативного регулювання нагляду за діяльністю банків стала доповідь керівника Комітету мудреців (The Committee of Wise Men) Алессандра Ламфалуссі «Про законодавче регулювання європейських ринків цінних паперів». Доповідь Ламфалуссі була присвячена регулюванню ринку цінних паперів, але ЄС застосував її основні положення до всього фінансового сектора об'єднаної Європи [3]. Дана доповідь відіграла велике значення у формуванні системи банківського нагляду в ЄС.

Членами Комітету мудреців була запропонована чотирьохрівнева система законодавчого регулювання фінансових ринків (рис. 2). Така система була схвалена ЄС 23 березня 2001 р. і є повністю сприйнята європейською спільнотою та імплантована в національні системи та є механізмом у сфері нормативного регулювання банківського нагляду в ЄС.

¹ Даний термін використовується до правил, стандартів, рекомендацій, інструкцій і положень, які прийняті різного роду організаціями, вимоги яких хоч і не несуть нормативний характер, але здійснюють значний вплив на формування законодавства ЄС і законодавства країн-учасниць.

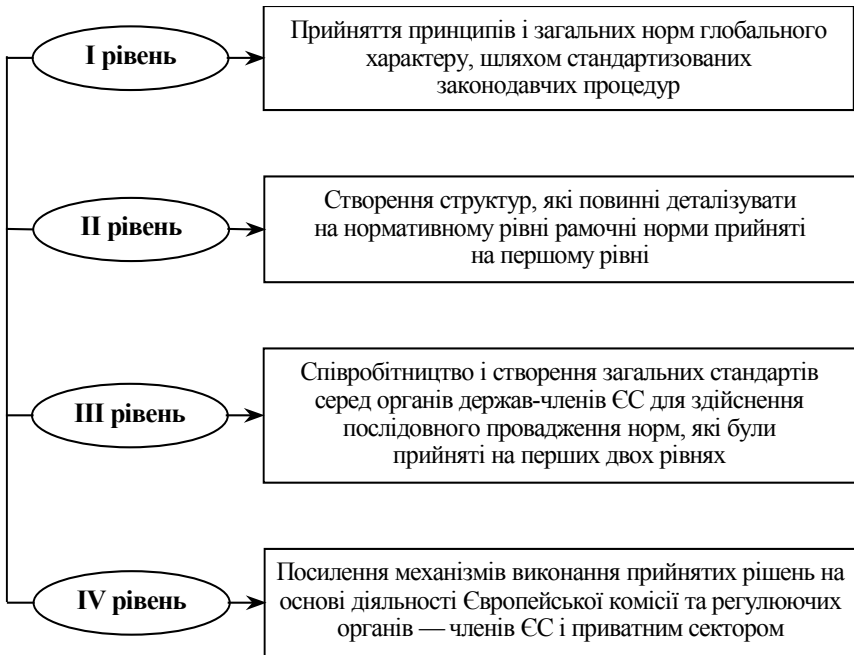

Рис. 2. Чотирирівнева система законодавчого регулювання фінансових ринків, запропонована А. Лафалуссі.

Вважаємо за доцільне розглянути роль Європейського центрального банку (ЄЦБ), як особливої структури в банківській системі ЄС, та його вплив на процеси банківського регулювання та нагляду.

ЄЦБ наділений статусом юридичної особи та має найбільш широку правоздатність у кожній із держав-членів ЄС. Європейська система центральних банків (ЄСЦБ) — не наділена статусом юридичної особи, хоча національні центральні банки, які утворюють її, відповідно до ст. 28(2) Статуту є єдиними підписниками і держателями капіталу ЄЦБ. Отже, в межах ЄСЦБ домінує становище по відношенню до рівня національних центральних банків займає ЄЦБ.

Згідно ст. 105(5) Договору про створення ЄС, ЄСЦБ здійснює свій внесок у планове проведення політики, яка ведеться компетентними органами і пов'язаних із здійсненням пруден-

ційного нагляду за кредитними установами та стабільністю банківської системи. Також у ст. 25.1 Статуту ЄЦБ наділяється правом давати рекомендації у сфері пруденційного регулювання. Таким чином, повноваження ЄЦБ щодо банківського нагляду обмежені. Стаття 105 (5) Договору про створення ЄС, була предметом багатьох дискусій щодо повноважень і функцій ЄЦБ і ЄСЦБ у здійсненні нагляду за банками. У результаті було прийнято рішення на користь національних наглядових органів. Але в ст. 105 (6) Договору про створення ЄС сказано, що ЄС за пропозицією Єврокомісії і після консультації з ЄЦБ та за умови отримання погодження Європарламенту може покласти на ЄЦБ особливі задачі, які пов'язані з політикою у сфері пруденційного нагляду за кредитними та іншими фінансовими організаціями, за винятком підприємств, які займаються страхуванням.

Отже, про наглядові функції ЄЦБ можна говорити лише з певною долею умовності. Дана можливість закладена існуючим законодавством ЄС, але ЄЦБ бере участь у нагляді тільки в частині нормативного регулювання нагляду.

Функції по здійсненні банківського нагляду безпосередньо покладені на компетентні органи¹ країн-учасниць. У межах ЄС можна виділити три основні моделі здійснення банківського регулювання та нагляду за банківським сектором:

1) здійснення нагляду центральним банком країни (секторна модель);

2) центральний банк розподіляє обов'язки щодо регулювання та нагляду із іншим державним органом (модель «двох вершин»);

3) окремих державний орган нагляду (мегарегулятор) (табл. 1).

Секторна модель на даний момент є актуальною в дев'яти країнах ЄС, а саме в Болгарії, Іспанії, Італії, Кіпрі, Литві, Люксембурзі, Румунії, Словенії, Фінляндії, однак протягом 2010—2011 рр. від такої моделі відмовились чотири країни — Португалія, Греція, Литва та Франція. У Фінляндії та Люксембурзі один наглядовий орган здійснює регулювання та нагляд двох секторів — банківського та фондового.

¹ Компетентні органи (competent authorities) — національні органи влади, вповноважені законом або регламентом здійснювати нагляд за діяльністю кредитних установ.

Таблиця 1

МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА НАГЛЯДУ В КРАЇНАХ ЄС

№ пп	Країна	Центральний банк	Змішана модель (незалежний спеціальний орган, міністерство фінансів та Центральний банк	Модель єдиного нагляду		Реформи інституцій регулювання з посиленням ролі ЦБ протягом	
				Функції покладено на окремий орган	Функції покладені на ЦБ	2010 р.	2011 р.
На 01.01.2010 р.							
1	Бельгія	-	-	+ (2003)	-	+	-
2	Болгарія	+	-	-	-	-	-
3	Греція	+	-	-	-	-	+
4	Данія	-	-	+ (1988)	-	-	-
5	Німеччина	-	-	+ (2002)	-	+	-
6	Естонія	-	-	+ (2000)	-	-	-
7	Іспанія	+	-	-	-	-	-
8	Франція	+	+	-	-	+	-
9	Ірландія	-	-	-	+ (2000)	-	-
10	Італія	+	+	-	-	-	-
11	Кіпр	+	-	-	-	-	-
12	Латвія	-	-	+ (2000)	-	-	-
13	Литва	+	-	-	-	-	+
14	Люксембург	+	-	-	-	-	-

Закінчення табл. 1

№ пп	Країна	Центральний банк	Змішана модель (незалежний спеціальний орган, міністерство фінансів та Центральний банк	Модель єдиного нагляду		Реформи інституцій регулювання з посиленням ролі ЦБ протягом
				Функції покладено на окремих орган	Функції покладені на ЦБ	
На 01.01.2010 р.						
15	Угорщина	-	-	+ (2000)	-	2010 р. - 2011 р. -
16	Мальта	-	-	+ (2000)	-	-
17	Нідерланди	-	+	-	-	-
18	Австрія	-	-	+ (2002)	-	-
19	Польща	-	-	+ (2003)	-	-
20	Португалія	+	+	-	-	+
21	Румунія	+	-	-	-	-
22	Словенія	+	-	-	-	-
23	Словаччина	-	-	-	+ (2003)	-
24	Фінляндія	+	-	-	-	-
25	Швеція	-	-	+ (1991)	-	-
26	Великобританія	-	-	+ (1997)	-	+
27	Чехія	-	-	-	+ (2003)	-
ЄС — 27		12	4	11	3	4
						3

Друга модель, за якої функції щодо регулювання та нагляду розподілені між центральним банком, міністерством фінансів і спеціальним органом, прийнята в дев'яти країнах ЄС. Протягом 2010—2011 рр. до такої моделі приєдналися шість країн: Бельгія, Німеччина, Великобританія, Португалія, Франція та Греція. Третю модель використовує дванадцять країн: Естонія, Ірландія, Латвія, Угорщина, Литва, Мальта, Австрія, Польща, Чехія, Швеція та Словаччина, із них у чотирьох функції мегарегулятора виконує ЦБ країни: Ірландія, Словаччина, Чехія та з 2011 р. Литва. На протязі 2010—2011 рр. від моделі єдиного наглядового органу відмовилися Бельгія, Великобританія та Німеччина передала функції банківського нагляду ЦБ.

Специфічною рисою сучасного процесу консолідації нагляду є посилення ролі та розширення наглядових функцій і повноважень центральних банків, що пов'язано із тим, що центральні банки відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стабільності [4].

Співробітництво та обмін інформацією між національними регуляторами на рівні ЄС встановлюється переважно меморандумом про порозуміння, неформальними контактами, шляхом проведення спеціальних нарад і роботою в регіональних групах.

Отже, формування європейської банківської системи пов'язано з формуванням самого Європейського Союзу. Створення єдиного ринку банківських послуг у ЄС базується на принципах: гармонізації банківського законодавства ЄС, єдиної банківської ліцензії заснований на доктрині взаємного визнання, взаємо визнання національних систем пруденційного нагляду за банківською діяльністю, здійснення нагляду державою заснування. Банківська діяльність у ЄС регулюється міжнародним і національним правом. У межах ЄС можна виділити три основні моделі банківського регулювання та нагляду: секторна модель, модель «двох вершин», мегарегулятор.

Література

1. *Є.Л. Прокопенко, В.Ф. Боровський, Б.М. Криволапов.* Банківське право ЄС: Навчальний посібник. — К.: ІМВ КНУ імені Тараса Шевченка, 2004. — 137 с.

2. Council Directive 73/183/EEC of 28 June 1973 on the abolition of restrictions on freedom of establishment and freedom to provide services in re-

spect of self-employed activities of banks and other financial institutions //Official Journal. L 194. 1973.16 Juli.

3. Доклад Аллессандро Ламфалуцци. Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/securities/docs/lamfalussy/wisemen/final-report-wise-men_en.pdf.

4. *Науменкова С.В., Міщенко В.І.* Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: Навчальний посібник. — К.: Центр наукових досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. — 170 с.

Стаття надійшла до редакції: 01.03.2012 р.

УДК 336.1

Л.П. Гладченко, канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

КРИТИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ФІСКАЛЬНІ ПРАВИЛА ДІЯЛЬНОСТІ УРЯДУ В УКРАЇНСЬКОМУ БЮДЖЕТНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

АННОТАЦІЯ. Стаття посвячена аналізу фискальних правил в українському бюджетному законодавстві. Розглянуті правила балансування бюджету, фінансування бюджетного дефіциту, довговічні та резервні правила. Увагу сконцентровано на регулюванні діяльності центрального уряду.

КЛЮЧЕВІ СЛОВА: фискальні правила, фискальна політика, бюджетний дефіцит, державний борг, правила збалансованості бюджету, правила фінансування дефіциту бюджету, довговічні правила, резервні правила.

ABSTRACT. This article is devoted to the Ukrainian fiscal rules analysis. Such questions as balanced budget rules, deficit financing rules, debt and reserve rules are considered. The attention is concentrated on the central government activity regulation.

KEY WORDS: fiscal rules, fiscal policy, budget deficit, government debt, balanced budget rules, deficit financing rules, debt and reserve rules.

АННОТАЦІЯ. Стаття присвячена аналізу фискальних правил в українському бюджетному законодавстві. Розглянуто правила щодо збалансованості бюджету, фінансування бюджетного дефіциту, боргові та резервні правила. Увагу сконцентровано на регулюванні діяльності центрального уряду.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: фискальні правила, фискальна політика, бюджетний дефіцит, державний борг, правила щодо збалансованості бюджету, правила щодо фінансування дефіциту бюджету, боргові правила, резервні правила.